

leerlingen kennen en werkelijk geïnteresseerd zijn in hun ontwikkeling.

Tot slot

Uit het voorgaande spreekt mijn enthousiasme over wat wij in het MTRO doen. Het is een groot voordeel van 'klein' zijn (tien MTRO-scholen die goed samenwerken) dat je als docent zoveel invloed kunt uitoefenen op de ontwikkeling van je vak. Van beginnende docenten moedertaalonderwijs hoor ik vaak dat zittende docenten briljante ideeën afketsen. Bij het MTRO is daarvan geen sprake. Integendeel, vernieuwing is juist inherent aan ons onderwijs eenvoudigweg omdat er in de toeristische-recreatieve branche regelmatig zaken veranderen.

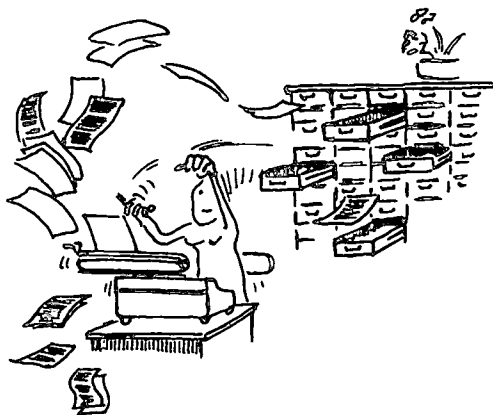
Literatuur

- Adank, A.L., H.J.J. Gerritsen, P.M.C.G. van Isselt & J. Roelfszema, *Zo gezegd, zo geschreven*, 2e dr., Leiden, Antwerpen, 1991. Theorieboek en oefenboek.
- Horward, J., C. Janus & J. van Vugt, *Spraakmakend*, 1e dr., Zutphen, Thieme, 1989.

Ans Teunissen

Eindtermen Administratie *Modulering in de praktijk*

Ans Teunissen is onder andere docent Nederlands bij het Pascal College (MEAO) te Apeldoorn. Ze geeft in dit artikel¹ haar ervaringen van de laatste twee jaar weer waarin ze werkte aan een en met een gemoduleerd systeem naar aanleiding van de nieuwe eindtermen voor het MBO. Als de lezer verwacht pasklare antwoorden te vinden op alle vragen rondom de modulen- en certificatenstructuur voor het vak Nederlands, dan komt die bedrogen uit. In de loop van het artikel zal de lezer namelijk merken dat de auteur met minstens zoveel vragen zit.

Inleiding

Op de eerste plaats beschrijf ik de manier waarop wij en dan vooral de sectie Nederlands het nieuwe gemoduleerde systeem met de nieuwe eindtermen hebben ingevuld. Ik zal ingaan op onze werkwijze, onze overwegingen, de moeilijkheden die we ondervonden hebben en de ontdekkingen die we hebben gedaan. Vervolgens zal ik het in het bijzonder hebben over de manier waarop wij aandacht

besteden aan het onderdeel mondelinge communicatie in dit nieuwe systeem: hoe we dat in modulen hebben gegoten, wat we daar in het eerste jaar aan gedaan hebben, hoe we dat in het tweede jaar bedacht hebben en waar we tegen aanlopen. Verder vind ik het zinvol iets te zeggen over de manier waarop onze leerlingen hebben gereageerd op het nieuwe systeem.

Modulering

Wij zijn vorig schooljaar als een van de tien MEAO-scholen in het land met ons gemoduleerde systeem begonnen. Het enige wat we hadden was het BOOB-boekje met de eindtermen en voorbeelden van een school die nóg een jaar eerder met een gemoduleerd systeem begonnen was (BOOB = Bedrijfstakgewijs Overleg Onderwijs Bedrijfsleven). De beslissing om te starten, werd genomen eind maart 1992. Niet iedereen binnen de school was even enthousiast. Logisch gevolg daarvan was dat alleen de gemotiveerde mensen werden uitgenodigd zich bezig te houden met modulen te schrijven. Op de gevolgen daarvan kom ik later in dit artikel terug. We konden niet heel uitgebreid nadenken over de inhoud van de verschillende modulen want wij moesten immers binnen drie maanden een complete modulehandleiding met de daarbij behorende toetsen plus herkansingstoetsen klaar zien te krijgen. Als moduleschrijver voor het vak Nederlands heb ik me vooral laten leiden door het eerste deel van een nieuwe methode (*Segmentaal 1 & 2*, Thieme) en door wat onze voorbeeldschool had gedaan. Dat lijkt luxueus, maar van die nieuwe methode kreeg ik pas in mei de drukproef en onze voorbeeldschool had ook nog niet alles op papier. Bovendien was het op een zo korte termijn moeilijk om collega's een oordeel te laten uitspreken over mijn produkten.

Eerste leerjaar

In het eerste jaar zijn we uitgegaan van acht modulen (zie afbeelding 1)

Op de lessentabel voor het eerste leerjaar staan drie uren Nederlands. Als de verschillende onderdelen bekeken worden, zal het opvallen dat er niet veel is veranderd in vergelijking met de

stof uit het oude systeem. We spreken nu over modulen en alles is wat meer gestructureerd, maar dat is het dan, zo lijkt het. En dat is juist wat ik problematisch vind. We zouden namelijk veronderstellen dat na een jaar met die produkten gewerkt te hebben een en ander toch wel heel goed beoordeeld en dus bijgesteld is. Inderdaad heeft een aantal collega's netjes een soort logboek bijgehouden van hun ervaringen en heb ik zaken kunnen bijstellen. Dat bijstellen had echter hoofdzakelijk met meer of minder stof in een les te maken. Inhoudelijk is er nog weinig veranderd. Binnen de sectie hebben we daar dan ook diverse verhitte discussies over gevoerd. Het ging daarbij over vragen als: Wat is nu de bedoeling van die beroepsprofielen en die eindtermen? Waar leiden wij voor op in het MBO?

Ik vind zelf dat wij jongeren opleiden om goed te functioneren in de praktijk; op hun werkplek. Wat hebben zij daarvoor nodig vanuit het vak Nederlands? De eindtermen zijn daarin toch erg duidelijk, maar voor hetzelfde geld zijn ze zo vaag gesteld dat je er als docent alle kanten mee op kunt. Neem bijvoorbeeld de module met als onderwerp 'stijl' die ik vorig jaar geschreven heb, gewoon omdat dit onderwerp zo voorkwam in 'ons boek'. Toen ik er in mijn klassen mee aan het werk was, vond ik het echt een nachtmerrie. De ene metafoor na de andere onbegrijpelijke metonymia en dan ook nog een toets die begon met een stukje literatuur dat – zeker voor onze leerlingen – onbegrijpelijk was. 'Die module moet eruit!', was mijn reactie, maar toen ik dat in de sectie naar voren bracht, bleken de meningen erg verdeeld te zijn. Ze vond dat we de leerlingen wel wat meer mee kunnen geven dan het puur zakelijke waar de eindtermen van spreken. We kwamen overeen het 'nog maar een jaartje te proberen', dan kunnen de collega's, die er nog niet mee gewerkt hebben, hun mening hierover vormen. Het gevolg is echter wel dat ik nu reeds opzie tegen de module 'Stijl', die er onherroepelijk weer aan zit te komen. Ook heb ik problemen met de grammatica. Als sectievoorzitter blijf ik de module 'Stijl' op de agenda zetten, bovendien wil ik een inhoudelijk discussie over grammatica en spelling voeren. Er moet dus nog veel gebeuren om het programma van het eerste jaar zo te krijgen als ik dat graag zou willen.

1	grammatica	enkelvoudige zin
2	spelling	basis
3	schriftelijke communicatie en vaste briefgegevens	basis, hoe communiceren mensen schriftelijk en daaraan gekoppeld het model van de brief
4	tekstverklaren en correspondentie	bouwplannen, signaalwoorden in tekst en dat toepassen op de opbouw van een brief
5	eenvoudig spreken	(daar kom ik in dit artikel nog op)
6	stijl	
7	tekstverklaren en correspondentie	meer inhoudelijk op de tekst ingaan en eenvoudige klachtenbrief
8	spelling 2	verdieping

Afbeelding 1

Tweede leerjaar

Een module 'Tekst' en een module 'Correspondentie' liggen voor de hand, maar eigenlijk moeten we nu al richtingbepalend bezig zijn! Voor de commerciële richting is dat niet zo ingewikkeld, maar probeer eens te zoeken naar methoden waar 'administratie', 'bestuurlijk' en 'secretarieel' behoorlijk aan bod komen. Dat is vrijwel onmogelijk. Dat betekent dus: óf schipperen: 'Ach nu is dat nog niet zo belangrijk, dat doen we volgend jaar wel met de uitstroomcertificaten' óf zelf ontwikkelen, op zoek gaan. En dat betekent dus bijna letterlijk: zélf op zoek gaan, want hoe gaat dat in het algemeen binnen de sectie? Bij onze sectie zijn er eigenlijk maar een paar mensen die zich redelijk verdiept hebben in het hoe en het waarom, de anderen moeten het allemaal nog meemaken, verwerken. De modules 'Tekst' en 'Correspondentie' waren nog wel redelijk makkelijk in te vullen. Een module waar, naar wens van de collega's, nog eens de spelling en grammatica en stijl herhaald wordt, was ook nog wel te doen. Verder hebben we gekozen voor een module waarin vergaderen, rapporteren en notuleren aan bod komen. Voor de secretariële richting hebben we daar een extra module aan toegevoegd omdat we in deze richting uitgebreider op die vaardigheden willen ingaan. Ook voor het tweede leerjaar staan drie uren op de essentabel.

De module Mondelinge communicatie

We zijn nog maar net begonnen met een module mondelinge communicatie in de tweede klassen. En dat is ook hét probleem van dit moment. Om dat duidelijk te maken, zal ik eerst vertellen hoe we de module mondelinge communicatie in de eerste klas invullen. We hebben ervoor gekozen de module mondelinge communicatie in het eerste leerjaar te gebruiken om de leerlingen 'van hun stoel te krijgen'. We hebben door de jaren heen gezien hoe moeilijk sommige leerlingen het vinden om zomaar een verhaal te houden voor een groep klasgenoten. We hebben daar in het verleden veel te weinig aandacht aan geschonken waardoor de leerlingen in de drie jaar dat ze bij ons waren eigenlijk niet veel vooruit waren gegaan. Hoe we – om leerlingen 'van hun stoel te krijgen' – de module van het eerste jaar in elkaar hebben gezet ziet u in afbeelding 2.

Bij iedere opdracht is het de bedoeling dat de leerling zich op de eerste plaats op zijn gemak voelt tijdens de presentatie. Bij de eindopdracht letten we op tempo en verstaanbaarheid: zou het publiek nog langer kunnen en willen luisteren naar degene die de presentatie houdt, is het verhaal tijdens de laatste presentatie helder? In principe beoordelen we po-

les 1	AN, articulatie en tempo	uitleggen, voorbeelden
les 2	oefenen:	de leerlingen hebben dit voorbereid: soort omroep spelen; op station, inwinkel, directeur via intercom
a	- tekst lezen en snelheid bepalen	
b	- iedereen spreekt een mededeling in op een bandje	
les 3	intonatie, variatie in tempo	uitleggen, voorbeelden via bandjes laten horen
les 4	presentatie	leerlingen bereiden zelf een tekst voor: iets droevigs of spannends $\Rightarrow$ staande voorlezen
les 5 en 6	presentatie draaiboek	leerlingen hebben – als werkgever – een draaiboekje voor ‘een dagje uit’ voorbereid en vertellen dat aan het personeel $\Rightarrow$ staande met alleen wat steekwoorden op papier
les 7	toonhoogte en volume	uitleggen met voorbeelden
les 8	presentatie	leerlingen vertellen staande een voorval uit eigen ervaring en letten vooral op intonatie, snelheid en goed articuleren, duur 1 à 2 minuten
les 9	voorbereiden eindopdracht 1	vertellen over een film of evenement waarvan de leerling vindt dat die ook voor anderen de moeite waard zou zijn, duur ongeveer 2 minuten
les 10 en 11	presentaties	
les 12	helder formuleren	uitleggen met produktbeschrijvingen en bandje met mensen die iemand de weg wijzen
les 13	presentatie eindopdracht 2	leerlingen zetten in groepjes van 3 bijvoorbeeld een rondleiding in elkaar en presenteren dat ook met zijn drieën

Afbeelding 2

sitief. We hopen dat daardoor de spreekangst een beetje weggenomen wordt. Omdat we klassen van dertig à tweeëndertig leerlingen hebben, is het moeilijk om die presentaties met de hele klas te doen. We hebben daarom gekozen om met halve groepen te werken. De ene helft is bij de presentaties aanwezig. De andere helft krijgt tijdens het lesuur opdrachten uit de module voor spelling. We hebben ervaren dat dit wel goed georganiseerd moet worden. Leerlingen moeten duidelijke opdrachten krijgen, die ook ingeleverd moeten worden. Anders kun je niet rustig aan de presentaties werken. Deze module is in het eerste jaar goed bevallen. De leerlingen vonden de opdrachten over het algemeen leuk om te doen, zeker de eindpresentaties 1 en 2. Hier en daar kostte het

wel wat moeite om een leerling inderdaad ‘van de stoel af te krijgen’, maar uiteindelijk heeft iedereen alle opdrachten uitgevoerd. Het nut van de oefeningen was de leerlingen overigens ook nog wel redelijk duidelijk te maken. Hoe anders is dit voor het tweede jaar.

We bespreken in het tweede jaar achtereenvolgens: non-verbale communicatie en audio-visuele middelen. De leerlingen moeten in groepen een persuasieve voordracht voorbereiden en presenteren met behulp van sheets waarvoor ze al eerder materiaal hebben verzameld. Daarnaast leren we de leerlingen telefoneren; we bespreken de regels en oefenen in tweetalen waarbij we videobanden over telefoneren gebruiken². Een laatste onderdeel is het ver-

koopgesprek. Dat wordt afgesloten met een verkoopgesprek dat de docent beoordeelt. Hiermee zijn we er nog niet want wat met de 'administratievelingen', de juridische richting en de 'secretaresses' te doen? Uiteraard komen die ook in situaties terecht waarin ze een gesprek voeren dat heel veel trekjes heeft van het verkoopgesprek. Neem bijvoorbeeld iemand op de administratie die van een nieuw boekhoudkundig programma heeft gehoord en graag wil dat dit aangeschaft wordt. Deze meneer of mevrouw zal toch ook zijn of haar chef moeten overtuigen. We vinden dat we voor de verschillende richtingen andere opdrachten moeten verzinnen dan een verkoopgesprek. Want we willen blijven zorgen voor de broodnodige motivatie. Het moet steeds duidelijk zijn dat wat nu geoefend wordt later werkelijkheid kan zijn. Ik denk dat het gedifferentieerde aanbod de betrokkenheid van de leerlingen vergroot. Een nadeel is echter duidelijk: het kost ons meer tijd om richtingspecifieke modules te ontwikkelen. Er is dus nog heel wat werk te verrichten.

Vakkenintegratie

Wat gebeurt er bij ons op het gebied van de vakkenintegratie? Daarmee zijn we aardig op weg tijdens de praktijksimulaties in het tweede jaar. Ik werk daarmee vooral in de richting 'secretariaat'. De leerlingen mogen kiezen uit een aantal projecten: meedraaien tijdens het voorbereiden, organiseren en uitvoeren van de 'Open Dagen' binnen onze school, een excursie verzorgen voor de eigen klas, gastsprekers uitnodigen. Ook simuleer ik met hen een bedrijfssituatie. Binnen een totaal geautomatiseerd bedrijf draaien de leerlingen mee op de receptie, (directie)secretaresse; ze moeten allerlei vormen van geautomatiseerde communicatie voeren, problemen binnen het bedrijf oplossen en evenementen organiseren.

Natuurlijk is veel in deze projecten erg 'Nederlands', maar ook onderdelen als inzicht in verschillende computerprogramma's, esthetische vormgeving en organiseren komen aan de orde. Voor ons als docenten is deze praktijksimulatie erg leuk omdat we met twee of drie docenten van andere betrokken vakken de groepen begeleiden. Met andere woorden 'teamteaching'!

Wat vindt de leerling?

Het eerste jaar duurde het erg lang voordat de leerlingen het systeem door leken te hebben. Achteraf had dat veel te maken met onze eigen onzekerheid. Vaak werd ons als docenten achteraf pas duidelijk hoe een en ander geregeld was en hoe iets geregeld had moeten zijn. Na het eerste semester kregen we echter van veel leerlingen duidelijk positieve signalen. Ze wisten waar ze aan toe waren, wat er van hen verwacht werd en wat ze van ons konden verwachten. Vooral dit jaar merken we dat leerlingen deze duidelijkheid op prijs stellen. Het betekent ook dat ze meer voor zichzelf opkomen. Dat komt tot uiting in de tweede klassen waarin leerlingen zitten uit de eerste klassen met het nieuwe systeem en zittenblijvers uit de tweede van het oude systeem. De 'nieuwe' leerlingen nemen veel meer initiatieven, zijn meer betrokken bij het verloop van de lessen.

Noten

- 1 Deze tekst is een bewerking van de voordracht die is gehouden tijdens de 7e conferentie van Het Schoolvak Nederlands (HSN) op 19 november 1993.
- 2 De drie videobanden die we gebruiken zijn: *Bekijk de praktijk: Telefoneren 1 & 2* van Jan van Vugt (Zutphen, Thiemme) en *Leren telefoneren* van de Rabobank Nederland (Opleidingen Particulieren/onderwijscontacten, Postbus 221, 5600 MA Eindhoven).

Literatuur

Onderwijs en arbeidsmarkt in de Economisch-Administratieve Sector, Deel II, De Beroepsopleidingsprofielen, mei 1991 (ISBN 90 9004300 4).